

1. Mijn liefde voor de Schrift

Dat is toch wel het mooiste van dit ambt: het bezig mogen zijn met het allermooiste boek dat ik ken, een boek dat mij, naarmate de jaren verstreken, steeds dierbaarder en dierbaarder is geworden: de Bijbel. Van jongs af aan ben ik er, zoals zovelen van u, mee opgegroeid, zowel thuis, op de lagere school als in de kerk. Thuis en op de lagere school was het vooral de verhalende stof waarmee ik in aanraking kwam: de verhalen van Abraham, Jacob en Ezau en Jozef, met die van Mozes en Aäron, van David en Saul, kortom met de mannen uit het hooggebergte van het geloof. En natuurlijk ook met de verhalen van Jezus, Jozef en Maria, over zijn reis met zijn twaalf leerlingen, maar ook over Paulus en de jonge kerk. Je bent ermee groot- en vertrouwd geworden.

Gedurende de theologiestudie wordt je blik verbreed, krijg je bijvoorbeeld oog voor de verschillen tussen de evangeliën en hoe elk evangelie weer zijn eigen accenten bezit, maar de echte, diepe relatie ontstaat in en door het ambt, althans dat is bij mij het geval. Het komt tot 'diep lezen' zoals dat in vaktaal heet, tot een intens omgaan met de bijbelse verhalen met het oog op de gemeente: zoekend te verstaan wat dit verhaal voor ons mensen van nu wil zeggen.

Kom je, zoals ik net al zei, in je jonge jaren vooral in aanraking met de verhalende stof, door het ambt kom je met de volle breedte van de Schrift in aanraking. Natuurlijk ook met de verhalen over Abraham, David, Mozes en Jezus, maar ook met die o zo lastige profeten. Van zichzelf al zijn ze lastig, het is niet voor niets dat ze 'getuigen van tegenspraak' (Niek Schuman) genoemd worden, maar ook hun boodschap laat zich vaak niet makkelijk verstaan.

Ook de psalmen moeten hier genoemd worden. Wat je in dit ambt ontdekt, dat dit boek nog heel meer bevat dan de overbekende psalmen zoals Psalm 23, 84 en 139. Onschuldpsalmen bijvoorbeeld, maar ook wraakpsalmen. Je ontdekt dat het hele scala aan menselijke emoties daarin te vinden is. Dat wil echter nog niet zeggen dat ze direct toegankelijk zijn, je moet er wel moeite voor doen, best wel veel eigenlijk, willen ze je uiteindelijk in je ziel raken en aanspreken.

Kijk, dat is wat ik in mijn ambt ben gaan ervaren, want je mag er dan in je jonge jaren wel vertrouwd mee zijn geworden, met die bijbelse verhalen, maar de echte waarde ervan voor mij als mens die voor het aangezicht van God zoekt te leven, die heb ik pas ontdekt, ik kan beter zeggen, die ben ik gaan ervaren in en door het ambt, deze dienst van het goddelijk Woord, het *ministerium divini verbi*, zoals dat zo fraai heet in de taal van de kerk.

Ben ik in mijn studie vooral bezig geweest met de profeten, twee kleine profeten: Micha en Amos, en twee grote: Jesaja en Jeremia, voor de verhalende stof uit het OT heb ik vooral aandacht gehad en gekregen in mijn eerste jaren als predikant in Lekkerkerk. Heerlijk vond ik het om voor kerkdiensten bezig te zijn met een boek als Exodus of Jozua in de Veertigdagentijd of in de tijd van Advent met de Samuëlboeken: met die prachtige verhalen over Saul en David.

In die tijd – in Lekkerkerk – raakte ik ook in de ban van het Marcusevangelie. Dat is het voordeel van het volgen van zo'n leesrooster: dat je een heel jaar uit één en hetzelfde evangelie leest. Voordeel: je komt er steeds meer, beter en dieper in. Je gaat patronen en lijnen in zo'n evangelie ontdekken. Je krijgt oog voor de bijzonderheid van zo'n evangelie. En meer nog, je krijgt een bijzondere band met zo'n evangelie, zoals mij dat later, toen ik hier in Den Haag stond, met het Lucasevangelie overkwam. Wat dat is? Hoe dat komt? Ik krijg er niet goed mijn vingers achter, maar het zou me niet verbazen, als er thematieken aan de orde komen, kwesties, situaties, die op de een of ander manier aan je eigen leven raken.

Nog één punt wil ik in dit verband noemen. Geraakt door de pracht van deze verhalen, hun intensiteit, de hoop en het geloof, de compassie en de radicaliteit die erin naar voren komen, kreeg ik toch niet met alle delen van de Schrift een relatie. Paulus heb ik altijd ontzettend moeilijk gevonden: die lange ingewikkelde zinnen die niet ophielden, maar dat was het niet alleen waardoor ik hem nog wel eens probeerde te ontlopen. Het was ook zijn taal, zijn woorden waarmee ik niet echt contact kreeg, vooral een brief als die aan de Romeinen of de brief aan de Galaten. Maar ik moet toch ook zeggen dat, als ik dan toch een keer met zo'n brief aan de gang ging, bijvoorbeeld met de Filippenzenbrief of met de brief aan de Efeziërs, ik dat toch ook weer met veel plezier heb gedaan. Dat zal ook te maken hebben met de praktische insteek van deze brieven. Ze kennen een veel minder hoog theologisch/dogmatisch gehalte dan Paulus' 'grote' brieven zoals de Romeinen- en Galatenbrief.

Maar blijf je open staan, dan kom je in elke brief ook weer iets tegen dat je diep kan raken, kan bemoedigen of uitdagen. Zo'n passage, die mij buitengewoon dierbaar is geworden, is Filippenzen 2, door Ter Schegget 'het lied van de Mensenzoon' genoemd; hij schreef er ook een prachtig boekje over. Paulus weet daar, in dat lied, niet alleen het hele evangelie krachtig samen te vatten, maar hij weet ook ons, lezers van zijn brief, aan te sporen om die houding te vertonen die in Christus Jezus was 'die in de beeltenis van God, het gelijk zijn aan God niet als een roof heeft beschouwd, maar zichzelf ontledigd heeft, door de beeltenis van een slaaf aan te nemen, die – in gelijkenis aan mensen wordend en in doen en laten bevonden als een mens – zichzelf vernederd heeft, door gehoorzaam te worden, tot de dood, ja tot de dood aan een kruis'.

Een indringender formulering van waar het in het christelijk geloof om draait, ken ik niet. En je voelt aan alles hoezeer Paulus onder de indruk is van deze gang van Christus Jezus. En ik met hem.

2. God als stem vanuit de Schrift

Waar heb je het nu in je ambt van moeten hebben? Dat moet het antwoord op die vraag luiden: van ontdekkingen. Die zorgden ervoor dat ik mijn plezier in mijn predikantschap bleef behouden. Allereerst ontdekkingen in de Schrift. Mirjam weet daar alles van. Hoe ik de trap kon afstormen om te vertellen wat ik nu toch voor leuks of bijzonders had ontdekt. Het woord 'ontdekking' gebruik ik nu, het theologische woord ervoor is het woord 'openbaring'. En zo ervoer ik het vaak ook: als een inzicht dat me van bovenaf gegeven werd, als de Geest die mijn geest opende.

Maar ik deed ook andere ontdekkingen. Twee zijn heel bepalend voor mij geworden.

De *eerste* is het enorme belang van het ritueel voor het geloof, in het bijzonder van het ritueel van de liturgie. Wat ik ontdekte: de samenhang die er is tussen het verdwijnen van het Godsgeloof en het verdwijnen van (veel van) onze religieuze rituelen. In die rituelen wordt het geloof beoefend, krijgt het zijn tastbare vorm. Tal van functies kent het ritueel, ik zal ze niet allemaal noemen, de belangrijkste is dat het aan ons de mogelijkheid geeft om God te ontmoeten. Daarin dat ritueel, in het bijzonder in de liturgie, in het spel dat de liturgie is, komt God ons leven binnen, spreekt Hij ons aan, richt Hij ons op en zet Hij ons aan tot die messiaanse houding, waarover Paulus het in zijn brief aan de Filippenzen heeft. Wordt er niet meer deelgenomen aan dat ritueel, dan kan je niet meer verbaasd zijn, dat je niets meer van God 'ervaart', want die Godservaring wordt nu juist heel expliciet in dat ritueel opgedaan.

Het brengt me bij mijn *tweede* ontdekking, een ontdekking die ik deed al voordat het boek van Klaas Hendrikse ('Geloven in een God die niet bestaat') verscheen, waarin hij die oeroude vraag van het bestaan van God aan de orde stelt. Het mag een oeroude vraag zijn,

en vaak ook ervaren als een vraag waar je als gelovig mens toch een positief antwoord op moet geven, ik ben die vraag niet alleen maar als een niet te beantwoorden vraag gaan ervaren, maar ook als een vraag die toch eigenlijk geen echte opening voor het Godsgeloof biedt.

Het is een vraag die me in mijn predikantschap steeds meer bezig is gaan houden, zeker ook omdat tal van mensen er verdriet van hebben dat hun kinderen zich van die traditie die zij als zo zin- en heilvol ervaren, hebben losgemaakt: hoe open je nu – met kinderen en kleinkinderen – het gesprek over God? Ga je dan in discussie over zijn bestaan? Ik laat die vraag naar God liever lopen via de Schrift. Want daar, in die Schrift, kom ik Hem in elk geval tegen, ik kan niet de enige zijn, op zo wat elke pagina staat zijn naam.

Het directe voordeel is dat we dan ook gelijk weten over wie we hebben: de God van Israël die we in de christelijke traditie kennen als de Vader van onze Heer Jezus Messias.

Ja, u hebt gelijk, daar doet Hij zich in eerste instantie als een verhaalpersonage voor, in alle verhalen. Is dat erg om dat zo over God te beginnen: om Hem als een verhaalpersonage te beschouwen, mij lijkt van niet. En het heeft als voordeel dat je buitenkerkelijke buurman of buurvrouw het ook direct kan meemaken.

Kijk, gemeente, en dan ... ? Dan kan er iets bijzonders gebeuren, dan kan het gebeuren dat Hij meer wordt dan een personage uit een bijbelverhaal, dan kan het gebeuren, als jij je openstelt, dat Hij Stem wordt, een Stem die tot je spreekt. Dan kan het gebeuren dat Hij zich aan jou als de Levende presenteert en dat het verhaal van de Schrift het Verhaal van de Levende wordt, ja dat God voor jou gaat leven. En je ontdekt dat het met God niet een kwestie is van *bestaan* maar van *Stem*. En aan onze kant van het horen van die Stem die je roept, die je roept om in te stappen in de beweging die Hij in deze wereld begonnen is, die beweging van compassie en barmhartigheid, van genade en liefde, van vrede en recht.

Nog een zin tot slot van dit tweede deel. Terugkijkend op mijn ambt ontdek je dan je eigenlijk steeds met een thema bezig bent geweest, met de vraag naar de vindplaats van God. Daar vond *ik* hem steeds weer opnieuw: in de liturgie en daarmee in de Schrift als een Stem die mij aansprak en aanspreekt steeds weer opnieuw.

3. 'Wat raakt je nu precies in dat boek, de Bijbel?'

Die vraag stelde een van mijn vrienden nadat hij het verhaal gelezen, waarin ik terugblik op mijn predikantschap, een verhaal dat ik heb gehouden op de senioren­dag in maart van dit jaar. Elementen daaruit vindt u terug in mijn verhaal in het laatste nummer van *Samenklank* (een uitgebreidere versie vindt u op mijn website). Een vraag die – laat ik maar eerlijk zijn – die me verraste, maar waarvan ik ook direct dacht: dat is een mooie vraag om in mijn laatste kerkdienst aan de orde te stellen en te proberen te beantwoorden.

Ik moet u zeggen dat ik me die vraag eerder eigenlijk nog nooit zo had gesteld. Goed is het dan toch maar dat je vrienden hebt die met vragen komen waarover je nog niet hebt nagedacht, vragen die je uitdagen en tot antwoord dwingen. Ik moet u ook zeggen dat ik daar best lang over heb moeten nadenken. Begin juli met Ineke Pieters daarover doorpratend zei ik dat zo van de Schrift houd vanwege het speelse, dat gekke en radicale, die stem en direct daarna de tegenstem. U ziet daaraan wel, dat ik nog duidelijk aan het zoeken ben, dat ik het nog niet echt goed helder krijg. Dat gebeurde deze week.

Wat me nu zo raakt in dat boek, waarom ik zo van deze verhalen houd? Dat komt omdat ze me ontregelen, steeds weer. Ze ontregelen me in mijn denken, in mijn visie op de dingen, en vooral ook in mijn mens-zijn, in mijn handelen. Miskotte, een theoloog die mij altijd diep geraakt heeft, sprak over de Schrift als 'anti-heidens getuigenis', als een getuigenis dat

haaks staat op wat over het algemeen als gewoon, gebruikelijk en natuurlijk gezien en beleefd wordt. Datzelfde duid ik aan door het woord 'ontregelend' te gebruiken.

Neem nu dat verhaal van de rijke boer uit Lucas 12 (vv. 13-21). Zie wat hij doet en zegt. Hij besluit om schuren te bouwen om daarin zijn voorraden op te slaan met het oog op de toekomst. Verstandig zou je denken en ook zeggen, maar wat zegt God daarover, hoe noemt Hij hem: 'dwaas'. Kijk, dat bedoel ik met te zeggen dat zo'n verhaal mij ontregelt en u vast ook.

Of zo'n verhaal als van de onrechtvaardige rentmeester, Lucas 16,1-9. 'Onrechtvaardig' zo wordt hij in het bijbels verhaal genoemd. En wat gebeurt er? De man probeert er buitengewoon gewiekt voor te zorgen dat anderen hem later, nu hij zo meteen uit huis ontslagen wordt, in hun huis op te nemen. Een gewiektheid van een onrechtvaardig mens die wij notabene tot voorbeeld krijgen!

Of neem nu zo'n farizeeër uit de gelijkenis van de farizeeër en de tollenaar (Luc. 18,9-14). Is het nou echt zo gek om te zeggen dat je blij bent dat je niet zo bent als de tollenaar, als zo'n man die anderen voortdurend afperst. Nee, zou ik zeggen, maar de verteller van de gelijkenis heeft daar een bepaald andere mening over. Ja, ontregelen, dat doen die verhalen bij voortduren. Gods logica blijkt beslist steeds een andere dan onze logica.

Over die ontregelende zinnnetjes mocht ik graag preken. Neem nu zo'n Psalm 139, van velen een lievelingspsalm omdat het gaat over een God die je door en door kent en doorgrondt, door wie je wonderbaar bent toebereid. Maar van veel mensen mag ik hem eigenlijk alleen lezen t/m vers 18, niet dat slot: 'O God, dat Gij toch de goddelozen ombracht' en 'Zou ik niet haten die mij haten'. Het is een psalm waarin je op een gegeven moment, daar aan het slot, helemaal ontregeld wordt. Dan kwam ik niet om de vraag heen: wat gebeurt hier, wat wil de dichter nu toch?

Ja, zo heb ik dat boek steeds ervaren: als een buitengewoon verrassend en daardoor ook buitengewoon 'inspirerend', dat is 'nieuw leven inblazend' boek, uiterst behulpzaam bij die vraag hoe mens te zijn in deze wereldtijd. Daar, om die vraag gaat het, dunkt mij, steeds in het geloof: hoe mens te zijn in deze wereldtijd en dan dus voor Gods aangezicht. Daar heb ik u steeds behulpzaam bij willen zijn.

Wat mij gedreven heeft? Dat is om u zondag aan zondag te laten zien hoe een bijzondere, verrassende God toch weer steeds naar ons toe komt, een God die niet kan ophouden om u en mij zijn liefde te betonen. Houden van u en van mij, dat is zijn wezen.

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

*Afscheidsdienst
12^e Zondag na Pinksteren
1 september 2019
Den Haag-Zuidwest
ds. Nico Riemersma*